

CRÒNICA D'UNA EXPOSICIÓ (I)
«REIAL ACADEMIA CATALANA DE BELLES ARTS DE SANT JORDI. EXPOSICIÓ ANTOLÒGICA DE PINTURA»:
GESTACIÓ I DESENVOLUPAMENT DEL PROJECTE

VICTORIA DURÀ OJEA

Als últims anys, en què el debat sobre la importància i difusió de la cultura catalana s'ha convertit en assumpte de gran actualitat, la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi ha treballat a fons per contribuir a què a la resta de l'Estat es conegui una de les millors col·leccions de l'art modern català que reflexa amb precisió la història de l'art a Catalunya des de mitjans del segle XVIII fins ben entrat el segle XX. I ho ha fet organitzant una gran mostra itinerant que durant l'any 2000 ha passejat fora de Barcelona, i per primera vegada en la seva història, una selecció dels fons pictòrics atresorats i produïts per la pròpia Acadèmia, que ha volgut commemorar així el 225è aniversari de l'inici de les seves activitats i els 150 anys des que la institució prengué el nom d'«Academia de Bellas Artes».

L'exposició es gestà fa més de tres anys, quan l'Acadèmia acollí favorablement la idea del Sr. Francisco Fernández Pardo de muntar una gran mostra amb els fons pictòrics de la institució. A partir d'aquell moment el Sr. Fernández Pardo i l'Acadèmia començaren a treballar conjuntament per posar en marxa la idea, basada en seleccionar les pintures més representatives de la col·lecció acadèmica que viatjarien en una exposició itinerant per distintes ciutats d'Espanya sota el patrocini, en la seva major part, de les seues a les que acudís la mostra.

Per a l'Acadèmia dur a terme aquesta iniciativa suposava un gran esforç, donada la migradesa de mitjans humans i materials amb els que pot comptar habitualment. Però es valorà molt positivament la idea ja que significava, a més d'una important difusió, la possibilitat de restaurar un elevat nombre d'obres, la qual cosa d'una altra manera no hagués estat possible realitzar a curt plaç. El moment era a més l'idoni, degut a què l'Acadèmia acabava de publicar el *Catàleg del Museu de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. I-Pintura*, sòlida eina de treball que proporcionava la base per elaborar i promocionar el projecte.

Així, després d'establir les mesures de conservació i seguretat necessàries per a què el risc que tota gran itinerància pot implicar –sobretot quant a manipulació i canvis ambientals– es minimitzés, es seleccionaren vuitanta-quatre peces i s'establí un recorregut per les ciutats de Pamplona, Vitòria, Bilbao i Madrid, amb una duració total d'onze mesos. Així mateix, es decidí elaborar un catàleg il·lustrat que recollís totes les obres de l'exposició i un estudi sobre les restauracions practicades, realitzant quatre edicions del llibre, una per a cada seu.

Les obres seleccionades

Les peces –seixanta-set pintures i disset obres sobre paper– foren escollides entre les sis-centes vint-i-set pintures i els més de tres mil dibuixos, pastels i aquarel·les que conformen la col·lecció de pintura i dibuix de l'Acadèmia barcelonina. Mostrar una col·lecció de les seves característiques, tan important com desconeguda, tant en l'àmbit estatal com en l'entorn català, exigí un criteri de selecció marcat no només per la singularitat i qualitat artística de les obres, sinó també per la seva capacitat de definir el discurs del conjunt de la col·lecció i, per tant, la història i el significat de la institució que les ha conservat durant més de dos segles. D'aquesta manera, s'inclogueren exemples de les incorporacions realitzades per l'Escola als seus fons, tant en allò que es tracta d'obres clàssiques de referència per a l'ensenyament, com la producció artística que surgia de les mateixes aules realitzada per mestres i alumnes, des de l'últim terç del segle XVIII fins el segle XX.

D'altra banda, era una ocasió única per reunir per primera vegada part de la col·lecció que es conserva a l'Acadèmia amb algunes de les peces de la seva propietat, entre elles les més antigues, que es troben dipositades a diferents museus i entitats catalanes –Museu Frederic Marès de Barcelona o Cercle del Liceu, entre d'altres–, sense les quals no tindríem una visió real del conjunt artístic acadèmic. El més antic i nombrós d'aquests dipòsits –inclou noranta-dues obres– és el que custodia actualment el Museu Nacional d'Art de Catalunya, que prové de l'any 1906 quan l'Acadèmia fou partícip del gran projecte de creació dels Museus de Barcelona aportant, en qualitat de dipòsit, un valuós conjunt de la seva obra pictòrica i escultòrica.

L'exposició s'estructurà respectant l'ordre cronològic de les peces seleccionades, que abarca des del segle XV fins al segle XX, en dos grans grups, la invisible línia divisòria dels quals pretenia diferenciar l'art més antic recopilat per la institució i el derivat de l'activitat de l'Escola i l'Acadèmia, posterior, per tant, a l'últim terç del segle XVIII.

Dos frescos traslladats a tela d'Annibale Carracci, una *Verge amb Nen* atribuïda a Il Garofalo, una taula flamenca, *Retrat d'Enric III, comte de Nassau*, o la taula del Mestre de l'Epifania d'Ambers, són alguns exemples de les obres exposades més antigues, totes elles dipositades als museus anteriorment mencionats. Del segle XVII es mostraren peces de Ribera, Ribalta, Cerezo, De Ferrari o Mignard; del segle XVIII un oli d'Antoni Viladomat, que forma part de les vint obres pertanyents a la famosa

Fig. 1. L'exposició a la sala de la Caja Vital Kutxa de Vitòria.

sèrie de *La vida de Sant Francesc d'Asís*, així com obres de Preciado de la Vega, dels Bayeu, Maella, Espinós o Vicente López.

A continuació s'exposaren les peces més emblemàtiques de la col·lecció acadèmica, les obres que millor descriuen el seu caràcter i la seva història, que sorgiren de les aules acadèmiques de mans d'autors majoritàriament catalans, els quals exerciren el seu aprenentatge i bona part de les seves carreres artístiques vinculats a l'Acadèmia. Alguns d'ells com Pau Rigalt, Salvador Molet, Salvador Mayol o Vicent Rodes protagonitzaren l'activitat de l'Escola durant la seva etapa inicial; Claudi Lorenzale, Lluís Rigalt, Ramon Martí i Alsina, Marià Fortuny o Antoni Caba, entre d'altres, ho feren com a figures claus del panorama artístic de l'Acadèmia al segle XIX.

Entre les obres exposades destaquen dos exercicis acadèmics del jove Marià Fortuny: la còpia de *Tarquino i Lucrecia* de Giovanni Bilivert, enviada per l'autor des de Roma, i *Ramon Berenguer III clavant l'ensenya de Barcelona a la torre del castell de Fòs*, oli premiat el 1857 al concurs per obtenir una pensió d'estudis, primera obra important del pintor català més internacional del segle XIX. Referència especial mereix també un petit i excel·lent *Retrat de Manuel Vilar* realitzat per Federico de Madrazo.

La mostra finalitzava amb l'exposició de disset obres sobre paper, que incloïen dibuixos de Pau Milà i Fontanals, paisatges i interiors urbans i rurals de Lluís Rigalt; dos retrats al pastel de Vicent Rodes; un *Sant Jordi* d'Enric Monserdà i set excepcionals dibuixos d'acadèmia enviats per Fortuny des de Roma.

Partint de les vuitanta-quatre peces seleccionades, que es recullen en la seva totalitat a les diferents edicions del catàleg, la mostra s'anà adaptant a l'espai i la disposició de les diferents sales a les que acudí, de tal manera que varies vegades fou necessari prescindir d'alguna de les obres en benefici del conjunt expositiu.

Un correu de l'Acadèmia, exercint tasques de comissariat adjunt, viatjà a cada una de les seus realitzant els muntatges de l'exposició i supervisant els embalatges, els transports i els desmuntatges. El control sobre l'estat de conservació de les pintures fou realitzat per Isabel Balaguer Pujol, que com a restauradora de la major part de les peces viatjà a Vitòria, Bilbao i Madrid, tant en els muntatges com en les recollides. Així mateix, el comissari de l'exposició, Francisco Fernández Pardo, estigué sempre present.

La itinerància començà amb la recollida a Barcelona de totes les obres, que es trobaven al Museu Frederic Marès, al Palau de la Generalitat, al Cercle del Liceu, al Museu Nacional d'Art de Catalunya, al Taller de Restauració Balaguer i Grau –que llavors encara conservava obres de l'Acadèmia recentment restaurades– i a la seu de l'Acadèmia, entre els dies 30 de desembre del 1999 i el 5 de gener del 2000, a càrrec de l'empresa TTI, encarregada de l'embalatge, transport i muntatge de l'exposició.

El dia 10 de gener les obres viatjaren per primera vegada fins a Pamplona. A aquesta ciutat la mostra es presentà del 13 de gener al 20 de febrer del 2000 i es realitzà a dues seus diferents: al Museo de Navarra, que acollí les obres més antigues, i al Centro de Cultura Castillo de Maya de la Caja de Ahorros de Navarra, on s'exposaren les obres del segle XIX. Ambdues entitats patrocinaven conjuntament la mostra.

La segona exposició es realitzà a Vitòria, a la Sala de Exposiciones de la Fundación Caja Vital Kutxa, del 6 d'abril al 31 de maig del 2000. El tamany i la disposició d'aquesta sala va permetre mostrar l'exposició completa, sense haver de prescindir del muntatge de cap de les peces.

L'exposició viatjà després a Bilbao on s'exposà des del 10 de juliol fins al 30 d'agost del 2000, a la Sala de Exposiciones de la Diputación Foral de Bizkaia.

Per últim, Madrid acollí la mostra a la Sala de Exposiciones Temporales de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando, del 9 d'octubre al 8 de novembre del 2000. Aquesta vegada, el patrocini no corregué a càrrec de l'entitat expositora, sinó que la col·laboració per finançar l'exposició fou prestada per la Fundación Ramón Areces i el programa «Cataluña hoy» de la Generalitat de Catalunya.

Durant els períodes intermedis entre les diferents exposicions, les obres estigueren a les càmeres condicionades que per aquesta fi l'empresa TTI té als seus magatzems de Barcelona i Madrid. Finalment, les obres retornaren a les seves seus habituals a Barcelona entre els dies 13 i 15 de novembre del 2000.

Als actes inaugurals de cada mostra acudiren el President de l'Acadèmia, Sr. Jordi Bonet, el Secretari de la mateixa, Sr. Leopoldo Gil, així com l'Acadèmic Conservador del Museu, Sr. Francesc Fontbona. A ells s'hi sumaren a Madrid l'Acadèmica

Bibliotecària, Sra. Pilar Vélez i el Tresorer de la Corporació, Sr. Joan Uriach, a més d'altres acadèmics de número com el Sr. Josep M. Subirachs i la Sra. Helena Cambó.

La mostra tingué repercussió a la premsa de cada localitat i una gran acollida de públic a cada una de les seus, sent visitada per 4.454 persones a Pamplona, 7.000 a Vitòria, 1.405 a Bilbao i 3.260 a Madrid.

Volem assenyalar una vegada més, que l'esforç efectuat pels patrocinadors –Museo de Navarra, Caja de Ahorros de Navarra, Caja Vital Kutxa, Diputación Foral de Bizkaia, Fundación Ramón Areces i Generalitat de Catalunya– ha permès oferir al públic uns tresors artístics quasi desconeguts així com la restauració de la majoria de les peces exposades, contribuint decisivament a que una institució amb pocs recursos pugui seguir conservant el seu patrimoni. Aquesta iniciativa mostra les possibilitats que s'obren a partir de mecenatges, els quals, a falta del suport institucional, s'estan convertint en una de les poques alternatives de què disposen moltes de les acadèmies de belles arts per mantenir adequadament els seus conjunts artístics i crear canals d'extensa difusió.